

УДК 378.14

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-1-444-451

INTRODUCING DUAL EDUCATION ELEMENTS INTO THE TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORK PROFESSIONALS

**ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ
В ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

Oksana TASHKINOVA,

Candidate of sociological sciences,
associate professor

<https://orcid.org/0000-0002-6649-845X>

Tashkinovaks@gmail.com

Оксана ТАШКІНОВА,

кандидат соціологічних наук,
доцент

Iryna MARCHENKO,

Candidate of technical sciences,
associate professor

irsa665@gmail.com

Ірина МАРЧЕНКО,

кандидат технічних наук, доцент

Galina KORSUNSKA,

student

State Higher Educational Institution
«Priazovskyi state technical
university»

Галина КОРСУНСЬКА,

здобувачка вищої освіти

ДВНЗ «Приазовський державний
технічний університет»

✉ 7 Universitetskaya St.,
Mariupol, 87555, Ukraine

✉ вул. Університетська, 7,
м. Маріуполь, Донецька обл.

Original manuscript received: February 01, 2020

Revised manuscript accepted: March 02, 2020

ABSTRACT

The article deals with the peculiarities of introducing the elements of dual education into the professional training of future specialists in social work on the example of the activity of the Department of Sociology and Social Work of the State Technical University of Azov. It is stated that dual education was introduced as a form and method of education in the middle of the 20th century and is now actively used in the countries of the European Union. For domestic theory and practice of higher education pedagogy, this model of training future employees is also not new. But, in the modern society, the introduction of elements of dual education is acquiring new, relevant features. This is primarily due to the use of dual education elements in the preparation of future social work professionals. In the article the peculiarities of development of the specialty Social work in the conditions of difficult socio-economic situation are analyzed. The innovative character, interdisciplinarity and practical orientation of training of future social workers in the conditions of higher education institutions were noted. Emphasis is placed on the importance of introducing dual education elements in the preparation of future social workers. As an example, the experience of introducing a new form of work with students at the Department of Sociology and Social Work at the Azov State Technical University – volunteer practice. The first two years of the activity of the professional scientific-practical group "Social work in action" are analyzed and the results of the survey of students studying at the OPP "Social work" at the first (bachelor's) and second (master's) levels of higher education are presented. It is noted that participation in the activity of the group during the school hours helps to increase the level of interest of students in the future

specialty and increase the level of success in mastering vocationally-oriented disciplines. Therefore, in the modern society it is important to make the training of future social workers more practical, including through the introduction of elements of dual education.

Keywords: *dual education, higher education students, quality of education, social work, practice-oriented learning, volunteering.*

Постановка проблеми та її актуальність. У сучасних умовах розвитку суспільства важливого значення набуває підготовка висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців за різними галузями знань та спеціальностями, які затребувані в умовах конкретного ринку праці. Але, на жаль, дуже часто роботодавці стикаються з недостатнім рівнем підготовки випускників до самостійної професійної діяльності в умовах першого робочого місця, що є наслідком, по-перше, недостатнього розвитку у здобувачів вищої освіти важливих для роботодавців професійних компетентностей; по-друге, неефективності практики здобувачів вищої освіти в умовах майбутньої професійної діяльності; по-третє, недостатнього фінансування, необхідного для створення сучасної матеріально-технічної бази та формування практичних навичок у здобувачів вищої освіти (*Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти в Україні, 2018*). Результатом цього стає низький рівень підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності; незадоволеність роботодавців рівнем підготовки випускників; низький процент працевлаштування за фахом; потреба в додатковому навчанні на робочому місці тощо. Саме тому важливого значення набуває впровадження у освітній процес дуальної форми навчання або окремих її елементів, що дозволить ще під час навчання в університеті підготувати студентів до умов майбутнього робочого місця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти впровадження елементів дуальної освіти розглянуті такими авторами, як В. Вем'ян (аналіз дуальної форми професійної освіти як умови ефективного рішення завдань модернізації освіти); С. Дразниця (дуальне навчання як інтерактивна форма організації освітнього процесу); О. Кушнірецька (дуальна форма професійної підготовки кадрів у процесах освітньо-виробничої інтеграції) та інші. Особлива увага приділяється впровадженню елементів дуальної системи навчання при підготовці кваліфікованих робітників (В. Докторович, І. Дрозіч, О. Костюченко, К. Мирошниченко, С. Мозгова, Т. Пятничук та інші). Упровадження елементів дуальної освіти у вищій школі розглянуті у роботах М. Ажажа (управління процесом упровадження дуальної освіти при підготовці майбутніх фахівців); Б. Мокіна (освоєння студентами вищих технічних навчальних закладів робітничих професій як один із варіантів реалізації ідеології дуальної освіти); Н. Осипчук (поєднання навчання у закладах вищої освіти із виробничою практикою); В. Хоменко (психолого-педагогічні основи розробки системи дуального змісту професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів); К. Яковенко (реалізація дуальної системи освіти в підготовці майбутніх фахівців з інформаційних технологій) та інші.

У той же час важливого значення набуває вивчення особливостей упровадження елементів дуальної освіти в процес підготовки майбутніх

фахівців із соціальної роботи в умовах закладів вищої освіти. Це обумовлено, по-перше, постійним зростанням актуальності цієї професії в умовах складної соціально-економічної та політичної ситуації в Україні; по-друге, спеціальність «Соціальна робота» є практико-орієнтованою, тому підготовка майбутніх соціальних працівників повинна містити ефективну практичну складову; по-третє, сучасні роботодавці є доволі вимогливими до професійних знань та вмінь випускників вищої школи. Крім того, нова концепція формування культури якості, яка активно впроваджується Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти в Україні, проголошує впровадження практико-орієнтованого навчання у вищій школі та залучення стейкхолдерів, у тому числі й здобувачів вищої освіти, не тільки до процесу оцінки якості освіти, але й до процесу її забезпечення.

Мета статті – аналіз особливостей упровадження елементів дуальної освіти в професійну підготовку майбутніх фахівців із соціальної роботи (на прикладі ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»).

Методи дослідження. Для визначення ефективності впровадження волонтерської практики для здобувачів вищої освіти за спеціальністю Соціальна робота на базі ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» було використано соціологічні методи дослідження, а саме метод анкетування здобувачів вищої освіти.

Зміст сучасної вищої освіти та методи, які застосовуються для навчання та викладання, повинні бути спрямованими на досягнення головного результату – формування компетентного молодого покоління, здатного не тільки вирішувати складні завдання, активно діяти та взаємодіяти з оточенням, але й постійно самовдосконалюватися, розвиватися в умовах глобальних перетворень та сучасних викликів. Сучасна система вищої освіти в Україні має забезпечити підготовку: (Згуровський М.З., 2006).

- людини, яка володіє знаннями і вміє реалізувати їх на практиці;
- інноваційної особистості з інноваційним типом мислення, здатної сприймати зміни та навчатися впродовж усього життя;
- демократично налаштованої особистості, що передбачає залучення її до громадської, творчої діяльності, навчання тощо;
- технологічної людини, яка взаємодіє з розподіленими інформаційними ресурсами на підставі сучасних інтерактивних засобів комунікаційних технологій;
- ціннісно-зорієнтованої особистості, яка виробляє цінності в процесі усвідомлення своїх інтересів та переваг тощо.

Для досягнення такого результату важливо забезпечити практико-орієнтоване навчання здобувачів вищої освіти та впровадження елементів дуальної освіти в професійну підготовку майбутніх фахівців.

Відомо, що засновником дуальної освіти вважають Німеччину. Від неї цю систему перейняли Канада, Австрія, Швейцарія та інші країни. Поняття «дуальна система» (від лат. dualis-подвійний) було введено в педагогічну термінологію в середині 60 років 20 ст. в ФРН як нової більш гнучкої форма організації професійного навчання. Дуальність як

методологічна характеристика професійної освіти передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери (Коркуна О.І., 2018).

В Україні впровадження дуальної форми навчання задекларовано в Законі України «Про освіту». Так, у статті 9 однією з основних форм здобуття освіти, поряд з інституційною (очною (денною, вечірньою), заочною, дистанційною, мережевою); та індивідуальною (екстернатною, сімейною (домашньою)), виділяють дуальну освіту. Законодавчо визнано, що дуальна форма здобуття освіти – це спосіб, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктах освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору. План (дорожня карта) впровадження дуальної форми освіти наведено в Наказі Міністерства освіти та науки України від 23.06.2017р. №916 «Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників».

Також затверджено Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, яка передбачає створення умов для поєднання роботи з навчанням як у форматі здобуття освіти за вечірньою або заочною формою навчання, так і у форматі практичної підготовки здобувачів вищої освіти денної форми навчання та здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – здобувачів освіти) на робочих місцях (2018 рік).

Упровадження елементів дуальної освіти пов'язане із необхідністю реформування чинних освітніх просторів, упровадження інноваційних методів навчання та викладання, підготовкою майбутніх фахівців до конкретних умов праці у відповідній сфері. Мета впровадження дуальної освіти – підвищити якість підготовки кваліфікованих кадрів із урахуванням вимог роботодавців у рамках нових організаційно-відмінних форм навчання.

Основною умовою для впровадження дуальної форми освіти є оформлення договору між закладом освіти та роботодавцем, розробка освітніх програм дуальної форми навчання та їх акредитація. У цьому випадку йдеться здебільшого про технічні спеціальності, які пов'язані із виробництвом. У той же час для вищої школи корисним буде впровадження й окремих елементів дуальної освіти.

Спеціальність «Соціальна робота» є унікальною, оскільки поєднує не тільки поглиблену фахову підготовку майбутніх фахівців із соціальної роботи, але й соціологічну, психологічну та педагогічну. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє створювати креативні та актуальні освітні програми. Але важливо при цьому забезпечити якісну підготовку з урахуванням потреб конкретного регіону. Тому слід ретельно проводити оцінку освітніх програм та підвищувати якість освітніх послуг з урахуванням міжнародного досвіду. Заклади вищої освіти повинні постійно реагувати на зміни в соціальній сфері та готувати фахівців, конкурентоспроможних в умовах певного ринку праці.

Важливого значення набуває посилення практичного компонента підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи. Поступове збільшення

практики під час навчання в університеті, залучення роботодавців до процесу підготовки, відведення частини часу для отримання знань та вмінь в умовах соціальних служб є важливою умовою для підвищення якості освітнього процесу майбутніх соціальних працівників.

Елементи дуальної освіти, які можна впровадити при підготовці майбутніх соціальних працівників, такі:

- проведення практичних занять на базі соціальних служб (так, наприклад, дисципліна «Соціальна робота в сфері зайнятості», практичні заняття – на базі центру зайнятості);

- збільшення годин на практичну підготовку, у тому числі й за рахунок вибіркового блоку дисциплін (наприклад, соціально-педагогічна практика на базі загальноосвітніх шкіл тощо);

- створення професійних науково-практичних гуртків для студентів певних спеціальностей та кафедр, що, з одного боку, сприятиме покращенню практичної підготовки студентів відповідно до потреб регіону, формування професійно-орієнтованих компетентностей провести роботу, з іншого – підвищить мотивацію студентів до вивчення професійно-орієнтованих дисциплін та позитивно вплине на успішність навчання.

Цікавим є досвід упровадження волонтерської практики для студентів спеціальності Соціальна робота як одного з елементів дуального навчання у ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет». Так, з метою посилення практичного компонента підготовки студентів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти викладачі та студенти спеціальності Соціальна робота заснували громадську організацію «Майбутнє Маріуполя»; створили соціальну інтернет-платформу «100 годин волонтерства; заснували студентський науково-практичний гурток «Соціальна робота в дії», основними напрямками діяльності якого є, з одного боку, навчальні та виховні заходи (тренінги, майстер-класи, воркшопи, зустрічі, засідання круглих столів тощо), з іншого – волонтерська діяльність студентів спеціальності Соціальна робота (або волонтерська практика) (Ташкінова О.А., Роговська О.О., Булгакова С.А., 2019). На початку 2018-2019 навчального року 47% від загальної кількості студентів, які навчаються за ОПП «Соціальна робота» на денній формі навчання, стали активними учасниками гуртка. На початку 2019-2020 н. р. цей показник збільшився до 54%. Слід зазначити, що участь у волонтерській практиці є добровільною та здійснюється поза навчальним планом у вільний від навчання час при обов'язковому укладанні договору між студентами та представниками соціальних служб. Студенти позитивно оцінюють свою участь у цій діяльності та відзначають суттєвий вплив її на формування професійної компетентності.

Цікаво, що більшість волонтерів – студенти 1-3 курсів (80% від усіх учасників волонтерської практики). Так, на початку 2019-2020 н. р. у волонтерській практиці брали участь 68% від загальної кількості першокурсників, 95% другокурсників, 47% третьокурсників, 43% четвертокурсників та 44% магістрантів.

Щодо баз волонтерської практики, то на початку 2018-2019 н. р. партнерами проєкту стали 8 організацій (Маріупольський міський центр

зайнятості; 4 районні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; Центр соціальної реабілітації дітей з інвалідністю; ГО «Майбутнє Маріуполя», Міжнародний комітет Червоного Хреста в Україні). На початку 2019-2020 н.р. кількість баз практики збільшилось до 10 організацій. Нові бази практики: Територіальний центр соціального обслуговування, Служба Пробації, Кальміуський та Лівобережний інклюзивно-ресурсні центри.

Рис. 1. Бази волонтерської практики студентів спеціальності Соціальна робота ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Волонтерська практика як форма організації освітнього процесу закладу вищої освіти виявилась доволі ефективною та показала високі проміжні результати. Значно збільшилась мотивація студентів до навчання. Так, за результатами опитування студентів, які навчаються на кафедрі соціології та соціальної роботи, 84% відповіли, що їм дуже подобається обрана спеціальність. 81% опитаних зазначили, що їм цікаво навчатися на кафедрі та вони мають бажання в подальшому працювати в соціальній сфері. Також було проведено опитування активних учасників волонтерської практики та членів студентського науково-практичного гуртка «Соціальна робота в дії». Так, 40% студентів стали членами гуртка тому, що мають бажання отримувати нові знання та досвід, 23% відзначили зацікавленість діяльністю, 20% бажають допомагати іншим, 15% вважають, що це дозволить сформувати необхідні соціальні компетентності тощо (Ташкінова О. А., Роговська О. О., Булгакова С. А., 2019).

На питання «Чому Ви вирішили стати волонтером?» 47% респондентів відповіли, що бажають допомагати іншим та проявляти свою активну громадянську позицію, 53% хочуть розвиватися та отримувати нові знання й практичні навички для майбутньої професійної діяльності. 85% опитаних здобувачів вищої освіти впевнені, що участь у волонтерській практиці під час навчання допоможе їм сформувати необхідні соціальні та

професійні компетентності. Загалом, опитування показало високий рівень задоволеності студентів волонтерською практикою.

Висновки. Професійна підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи в умовах закладу вищої освіти містить значний практичний компонент; зміст та спрямування навчання має бути практико-орієнтованим. Упровадження елементів дуальної освіти при підготовці майбутніх соціальних працівників є необхідним в умовах сучасності та дозволить сформувати компетентних фахівців. Волонтерська практика є ефективним та дієвим інструментом підготовки майбутніх соціальних працівників, тому що дозволяє познайомитися з реаліями функціонування соціальних служб; успішно засвоїти теоретичний матеріал та отримати досвід його використання на практиці; обрати тему для науково-дослідної роботи та переддипломної практики; визначитися з майбутнім місцем працевлаштування.

Література

1. Вем'ян, В. Г. Дуальна форма професійної освіти як умова ефективного рішення завдань модернізації освіти /В.Г.Вем'ян, В.Г.Тер-Ованес'ян // Психологія: реальність і перспективи: зб. наук. пр. /Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне, 2015. – Вип. 5. – С. 29–34.

2. Дразниця, С. А. Дуальне навчання як інтерактивна форма організації навчального процесу /С.А.Дразниця, О.М.Дразниця //Зб. наук. пр. Хмельниць. ін-ту соц.технологій Ун-ту «Україна» /Хмельниць. ін-т соц. технологій Ун-ту «Україна». – Хмельницький, 2016. – No 12. – С. 17–20.

3. Дрозіч І. Використання елементів дуальної системи навчання при підготовці кваліфікованих робітників з професії "кухар" // Молодь і ринок №4 (135), 2016. – С. 139-143.

4. Згуровський М. Дипломована псевдоосвіта, або Суперечності перехідного періоду у сфері вищої освіти України // Дзеркало тижня. – 2006. – № 6 (585).

5. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти в Україні : схвалено колегією М-ва освіти і науки України від 26 січ. 2018р. // Friedrich-Ebert-Stiftung : [офіц. сайт Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні]. – Київ, 2018.

6. Кушнірецька, О. В. Особливості дуальної форми професійної підготовки кадрів у процесах освітньо-виробничої інтеграції /Кушнірецька О.В., Синюра-Ростун Н.Р. //Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (м.Львів, 23листоп. 2017р.) //Львів. торг.-екон. ун-т. – С. 27–30.

7. Ташкінова О.А., Роговська О.О., Булгакова С.А. Волонтерська практика як напрям навчально-виховної роботи в закладах вищої освіти // Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство». – 1 (7), 2019. – С.97-104

8. Коркуна О. І., Коркуна І.І., Цільник О.Я. Сучасні процеси розвитку дуальної освіти: запорука стабільності кадрового потенціалу // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – Випуск 4 (132), 2018. – С. 90-94.

References

1. Vem'yan, V. G. Dual`na forma profesijnoyi osvity` yak umova efekty`vnogo rishennya zavdan` modernizaciyi osvity` /V.G.Vem'yan, V.G.Ter-Ovanes'yan // Psy`xologiya: real`nist` i perspekty`vy` : zb. nauk. pr. /Rivnen. derzh. gumanitar. un-t. – Rivne, 2015. – Vy`p. 5. – S. 29–34. [in Ukrainian].

2. Drazhny`cya, S. A. Dual`ne navchannya yak interakty`vna forma organizaciyi navchal`nogo procesu /S.A.Drazhny`cya, O.M.Drazhny`cya //Zb. nauk. pr. Xmel`ny`cz. in-tu socz.texnologij Un-tu «Ukrayina» /Xmel`ny`cz. in-t socz. texnologij Un-tu

«Ukrayina». – Xmel'ny`cz'ky`j, 2016. – No 12. – S. 17–20. [in Ukrainian].

3. Drozich I. Vy`kory`stannya elementiv dual`noyi sy`stemy` navchannya pry` pidgotovci kvalifikovany`x robotny`kiv z profesiyi "kuxar" // Molod`i ry`nok #4 (135), 2016. – S. 139-143. [in Ukrainian].

4. Zgurovs`ky`j M. Dy`plomovana psevdoozovna, abo Superechnosti perexidnogo periodu u sferi vy`shhoyi osvity` Ukrayiny` // Dzerkalo ty`zhnya. – 2006. – # 6 (585). [in Ukrainian].

5. Konceptiya pidgotovky` faxivciv za dual`noyu formoyu zdobuttya osvity` v Ukrayini : sxvaleno kolegiyey M-va osvity` i nauky` Ukrayiny` vid 26 sich. 2018r. // Friedrich-Ebert-Stiftung : [oficz. sajт Fondu imeni Fridrixa Eberta v Ukrayini]. – Ky`yiv, 2018. [in Ukrainian].

6. Kushnircz`ka, O. V. Osobly`vosti dual`noyi formy` profesijnoyi pidgotovky` kadriv u procesax osvity`no-vy`robny`choyi integraciji /Kushnircz`ka O.V., Sy`nyura-Rostun N.R. //Suchasny`j stan ta priory`tety` modernizaciji finansovo-ekonomichnoyi sy`stemy` Ukrayiny` : materialy` VIII Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv, aspirantiv ta molody`x vcheny`x (m.L`viv, 23ly` stop. 2017r.) /L`viv. torг.-ekon. un-t. – S. 27–30. [in Ukrainian].

7. Tashkinova O.A., Rogovs`ka O.O., Bulgakova S.A. Volonters`ka prakty`ka yak napryam navchal`no-vy`hovnoyi roboty` v zakladax vy`shhoyi osvity` // Mizhnarodny`j naukovy`j zhurnal «Universy`tety` i liderstvo». – 1 (7), 2019. – S.97-104. [in Ukrainian].

8. Korkuna O. I., Korkuna I.I., Cil`ny`k O.Ya. Suchasni procesy` rozvy`tku dual`noyi osvity` : zaporka stabil`nosti kadrovogo potencialu // Social`no-ekonomichni problemy` suchasnogo periodu Ukrayiny`. – Vy`pusk 4 (132), 2018. – S. 90-94.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості впровадження елементів дуальної освіти в професійну підготовку майбутніх фахівців із соціальної роботи на прикладі діяльності кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет». Зазначено, що дуальна освіта була запроваджена як форма та метод навчання ще в середині 20 століття і зараз активно використовується в країнах Європейського Союзу. Для вітчизняної теорії та практики педагогіки вищої освіти така модель підготовки майбутніх працівників також є не новою. Але в умовах сучасного розвитку суспільства впровадження елементів дуальної освіти набуває нових, актуальних рис. Це передусім пов'язано із застосуванням елементів дуальної освіти при підготовці майбутніх фахівців із соціальної роботи. У статті проаналізовано особливості розвитку спеціальності Соціальна робота в умовах складної соціально-економічної ситуації. Відзначено інноваційний характер, міждисциплінарність та практико-орієнтованість підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах закладів вищої освіти. Акцентується увага на важливість впровадження елементів дуальної освіти під час підготовки майбутніх соціальних працівників. Описано досвід впровадження на кафедрі соціології та соціальної роботи нової форми роботи зі студентами – волонтерської практики. Аналізуються перші два роки діяльності професійного науково-практичного гуртка «Соціальна робота в дії» та наведено результати опитування студентів, які навчаються на ОПП «Соціальна робота» за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями вищої освіти. Зазначено, що участь у діяльності гуртка у позанавчальний час сприяє підвищенню рівня зацікавленості студентів майбутньою спеціальністю та підвищує рівень успішності при засвоєнні професійно-орієнтованих дисциплін. Отже, в умовах сучасного розвитку суспільства важливо зробити підготовку майбутніх соціальних працівників практико-орієнтованою, у тому числі, і за допомогою впровадження елементів дуальної освіти.

Key words: дуальна освіта, здобувачі вищої освіти, якість освіти, соціальна робота, практико-орієнтоване навчання, волонтерство.